

کودک آسیبی

و حمایت از کودکان در ایران و جهان

تألیف :

آریتا امیرفخرایی

کودک آزاری

و حمایت از کودکان در ایران و جهان

مؤلف:

آزیتا امیرفخرایی

«مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس»

سرشناسه : امیرفخرایی، آریتا، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدید آور: کودک آزاری و حمایت از کودکان در ایران و جهان تألیف آریتا امیرفخرایی.
مشخصات نشر : بندرعباس: دانشگاه آزاد اسلامی (بندرعباس): دانشگاه آزاد اسلامی (سیرجان)، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری : ۲۹۱ ص.: شکل، نمودار، جدول
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۳-۶۰۰-۸
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : کودکان - - سوء استفاده
موضوع : انحراف اجتماعی - - ایران
شناسه افزوده : دانشگاه آزاد اسلامی (بندرعباس)
شناسه افزوده : دانشگاه آزاد اسلامی (سیرجان)
رده بندی کنگره : ۱۳۸۸ ک۹ ۸ الف ۶۶۲۶ HV
رده بندی دیویی : ۳۶۲/۷۶

حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

تلفن تماس: ۰۷۶۱-۶۶۷۰۲۴۳

کودک آزاری و حمایت از کودکان در ایران و جهان

تألیف:

آریتا امیرفخرایی

چاپ اول: ۱۳۸۸

قطع: وزیری

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۴۰۰۰ ریال

ISBN: 978-964-223-600-8

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۳-۶۰۰-۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به پدر بزرگوار و مادر مهربانم :

که لحظه های شاد و شیرین کودکی ام را در کنار آنها تجربه نمودم آنها که مرا قدر نهادند و در پرورش ام لحظه ای اهمال نرزیدند دستان پر محبتشان را می بوسم و بر آستان الهی شان تعظیم می کنم .

تقدیم به همسر عزیزم :

به پاس حمایتها، دوستیها، تشویقها و حضور سبزش که در جای جای زندگی ام جاریست.

تقدیم به فرزند دلبندم :

فرشته زیبای زندگی من که با وجود شیرینش لحظه هایمان را نور باران کرده است. (ساناز عزیزمان)

و تقدیم به :

تمامی کودکان دنیا و حامیان آنها

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	پیشگفتار
۱۵	پیشگفتار مولف
۱۷	مقدمه
	فصل اول:
۲۱	مسائل اجتماعی و آسیبهای اجتماعی
	فصل دوم :
۲۷	تعریف کودک
	فصل سوم :
۳۵	تعریف کودک آزاری
	فصل چهارم :
۳۹	تاریخچه کودک آزاری در جهان و ایران
	فصل پنجم :
۴۷	همه گیرشناسی کودک آزاری در جهان و ایران
	فصل ششم :
۷۵	انواع کودک آزاری
	فصل هفتم :
۸۹	تشخیص
۸۹	الف) علائم و شاخصهای مهم در کودک آزاری
۸۹	علائم مهم در کودک آزاری جسمی
۸۹	شاخص های فیزیکی
۸۹	شاخص های رفتاری
۸۹	شاخص های کلامی
۹۰	علائم مهم در کودک آزاری جنسی
۹۰	شاخص های فیزیکی
۹۰	شاخص های رفتاری
۹۰	شاخص های کلامی
۹۰	علائم مهم در کودک آزاری عاطفی
۹۰	شاخص های فیزیکی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹۱	شاخص های رفتاری.....
۹۱	شاخص های کلامی.....
۹۱	علائم مهم در کودک آزاری غفلت و مسامحه.....
۹۱	شاخص های فیزیکی.....
۹۱	شاخص های رفتاری.....
۹۱	شاخص های کلامی.....
۹۳	ب) اقدامات تشخیصی کودک آزاری.....
۹۴	۱- مصاحبه بالینی با کودک آزار دیده.....
۹۵	۲) مصاحبه با والدین کودک آزار دیده.....
۹۸	۳- ویژگی های کودک آزار دیده جسمی.....
۱۰۰	۴- گرفتن شرح حال.....
۱۱۰	ج) تشخیص افتراقی.....
	فصل هشتم:
۱۱۵	علل و عوامل کودک آزاری.....
۱۱۵	الف) چه کودکانی بیشتر در معرض کودک آزاری جسمانی قرار می گیرند؟.....
۱۱۵	ب) چه ویژگی هایی در خانواده خطر کودک آزاری جسمی را بیشتر می کند؟.....
۱۱۵	ج) وجود چه ویژگی هایی در جامعه و اجتماع، کودک آزاری جسمی را بیشتر می کند؟.....
	فصل نهم :
۱۴۷	پیامدهای کودک آزاری.....
۱۴۷	الف) آثار و پیامدهای جسمی آزار کودکان.....
۱۴۷	ب) آثار و پیامدهای روانی آزار کودکان.....
۱۴۹	۱- پیامدهای روانی ناشی از آزار جسمی کودکان.....
۱۴۹	۲- پیامدهای روانی ناشی از آزار جنسی کودکان.....
۱۵۰	۳- پیامدهای روانی ناشی از آزار عاطفی کودکان.....
۱۵۰	۴- پیامدهای روانی ناشی از غفلت و بی توجهی نسبت به کودکان.....
	فصل دهم :
۱۵۹	دیدگاه های روانشناسی و جامعه شناسی در خصوص کودک آزاری.....
	فصل یازدهم :
۱۸۱	حمایت از حقوق کودک در قوانین ایران.....
۱۹۳	تاریخچه کنوانسیون حقوق کودک در جهان و ایران.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۹۵	مواد پیمان نامه حقوق کودک
۲۰۲	دیدگاه اسلام نسبت به تنبیه
۲۰۳	دیدگاه اسلام نسبت به حقوق کودک
۲۱۰	نقد تربیتی و نقد فقهی کنوانسیون حقوق کودک از دیدگاه اسلام
۲۱۹	اطفال و مجازات‌های جایگزین از دیدگاه اسلام
	فصل دوازدهم:
۲۲۷	پیشگیری، درمان و مداخله در پدیده کودک آزاری
	فصل سیزدهم:
۲۵۳	سخن بزرگان در خصوص کودک
۲۵۷	گزارش چند مورد کودک آزاری
۲۵۹	واژه‌های کلیدی
۲۶۳	منابع فارسی
۲۷۷	منابع لاتین

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۵۳	جدول شماره ۱-۵ نتایج مطالعات در زمینه شایع ترین سن وقوع آزار کودکان در ایران
۵۷	جدول شماره ۲-۵ نتایج مطالعات در زمینه جنسیت کودکان آزار دیده در ایران
۵۹	جدول شماره ۳-۵ نتایج مطالعات در زمینه وضعیت تحصیلی کودکان آزار دیده در ایران
۶۰	جدول شماره ۴-۵ نتایج مطالعات در زمینه رتبه تولد کودکان آزار دیده در ایران
۶۵	جدول شماره ۵-۵ نتایج مطالعات در زمینه نسبت آزار دهندگان با کودکان آزار دیده در ایران
۶۶	جدول شماره ۶-۵ نتایج مطالعات در زمینه نسبت آزار دهندگان با کودکان آزار دیده در ایران
۷۰	جدول شماره ۶-۵ نتایج مطالعات در زمینه شیوع آزار کودکان به تفکیک نوع آزار در ایران
۹۵	جدول شماره ۱-۷ ملاک‌های تشخیص کودک آزاری جسمانی
۱۳۱	جدول شماره ۱-۸ نتایج مطالعات در زمینه شایع ترین مشکلات جسمی و روانی کودکانی آزار دیده در ایران
۱۳۱	جدول شماره ۲-۸ نتایج مطالعات در زمینه شیوع بیش فعالی، شب اداری و عقب ماندگی ذهنی در کودکان آزار دیده
۱۳۲	جدول شماره ۳-۸ انواع سوء رفتار با کودک بر حسب سن مادران
۱۳۲	جدول شماره ۴-۸ نوع سوء رفتار با کودک بر حسب سن پدران
۱۳۲	جدول شماره ۵-۸ نسبت کودکان آزار دیده و آزار ندیده بر حسب سن والدین
۱۳۳	جدول شماره ۶-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه سن والدین و کودک آزاری در ایران
۱۳۳	جدول شماره ۷-۸ نسبت کودکان آزار دیده و آزار ندیده بر حسب تحصیلات پدران
۱۳۴	جدول شماره ۸-۸ نسبت کودکان آزار دیده و آزار ندیده بر حسب تحصیلات مادران
۱۳۴	جدول شماره ۹-۸ سطح تحصیلات والدین کودکان آزار دیده
۱۳۴	جدول شماره ۱۰-۸ توزیع نسبت سطح تحصیلات مادران دو گروه کودکان آزار دیده و آزار ندیده
۱۳۴	جدول شماره ۱۱-۸ توزیع نسبت سطح تحصیلات پدران دو گروه کودکان آزار دیده و آزار ندیده
۱۳۴	جدول شماره ۱۲-۸ توزیع نسبت سطح تحصیلات والدین در گروه کودکان آزار دیده
۱۳۵	جدول شماره ۱۳-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه تحصیلات والدین و کودک آزاری در ایران
۱۳۶	جدول شماره ۱۴-۸ توزیع نسبت انواع سوء رفتار بر حسب شغل پدران به تفکیک کودکان آزار دیده و آزار ندیده
۱۳۶	جدول شماره ۱۵-۸ توزیع نسبت انواع سوء رفتار بر حسب شغل مادران به تفکیک کودکان آزار دیده و آزار ندیده
۱۳۷	جدول شماره ۱۶-۸ خلاصه نتایج حاصل از تحقیقات در زمینه رابطه بین اشتغال والدین و آزار کودکان
۱۳۸	جدول شماره ۱۷-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه جمعیت خانواده و کودک آزاری در ایران
۱۳۹	جدول شماره ۱۸-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه سابقه بیماری روانی در اعضای خانواده و آزار کودکان
۱۴۰	جدول شماره ۱۹-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه سابقه جدایی یا طلاق والدین و آزار کودکان در ایران
۱۴۰	جدول شماره ۲۰-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه سابقه اعتیاد والدین و آزار کودکان در ایران
۱۴۰	جدول شماره ۲۱-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه سابقه محکومیت و سوء پیشینه والدین و آزار کودکان در ایران
۱۴۱	جدول شماره ۲۲-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه تک والدی بودن خانواده و آزار کودکان در ایران
۱۴۱	جدول شماره ۲۳-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه انزوای اجتماعی خانواده و آزار کودکان در ایران
۱۴۱	جدول شماره ۲۴-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه تعارض و ارتباطات مختل در خانواده و آزار کودکان در ایران

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۱۴۲	جدول شماره ۲۵-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه وضعیت اقتصادی خانواده و آزار کودکان در ایران
۱۴۳	جدول شماره ۲۶-۸ ارتباط نوع منزل مسکونی و میزان شیوع آزار جسمانی در تهران
۱۴۳	جدول شماره ۲۷-۸ نتایج مطالعات در زمینه رابطه منطقه محل سکونت و آزار کودکان در ایران
۱۵۵	جدول شماره ۱-۹ نتایج مطالعات در زمینه آثار و پیامدهای روانی آزار کودکان در ایران

پیشگفتار

بررسی موضوع‌های مختلف مرتبط با حفظ حقوق کودک مدتهاست که بعنوان دغدغه بسیاری از علما و دانشمندانی که در حوزه علوم جنایی فعالیت می‌کنند به ویژه جرم‌شناسان و نیز روانشناسان و جامعه‌شناسان است. قوانین و مقرراتی که در این حوزه به تبیین جایگاه کودک در اجتماع می‌پردازد و می‌تواند همه زوایای وجودی او را دستخوش خود قرار دهد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

کودک به یک تعریف، شخصی است که علی‌رغم برخورداری از اهلیت تمتع، از اهلیت اسبفء برخوردار نیست و یا نیازمند حمایت‌های همه‌جانبه جهت رسیدن به شکوفایی است.

قانون مدنی در ماده ۹۵۸ مقرر داشته: «هر انسان متمتع از حقوق مدنی خواهد بود ولیکن هیچ‌کس نمی‌تواند حقوق خود را اجرا کند مگر آنکه برای این امر اهلیت قانونی داشته باشد.» قانونگذار در توصیف حق تمتع به این نکته نظر داشته که هر کس که زنده متولد شود حتی اگر برای لحظه‌ای، از حقوق قانونی برخوردار باشد. اما اینکه این فرد متولد شده تا چه سنی از حیث کودک بودن مورد حمایت قانونگذار می‌باشد، همواره مورد اتفاق در نظام‌های حقوقی مختلف نبوده است.

بی‌تردید بلوغ یکی از نشانه‌های عبور از مرحله طفولیت محسوب می‌شود اما آیا این عبور به معنای اخذ آن به منزله رشد عقلی نیز محسوب می‌شود یا نه موضوعی است که حداقل در نظام‌های حقوقی نظیر کشورمان به جواب واحدی نرسیده است. نقض حقوق کودک و کودک‌آزاری که ناشی از همان نقض حقوق کودک می‌باشد تقریباً سابقه‌ای بس طولانی دارد. در اعصار و قرون گذشته همواره کودکان بی‌پناه مورد هجوم افراد سودجو بوده‌اند. مواردی چون تحقیر و طرد کودکان از محیط‌های اجتماعی به ویژه در خانواده‌ها و مدارس، برخوردهای ناشایست ناشی از ناملایمات زندگی بین پدر و مادر، کتک زدن، سوزاندن و شلاق زدن، استفاده‌های جنسی و کار اجباری نمونه‌هایی هستند از آنچه که بر کودکان بعنوان سرمایه‌های آینده روا داشته می‌شود و متأسفانه هر روز دامنه آن بیشتر نیز می‌شود علی‌رغم وجود تمایل و خواست عمومی برکنترل و جلوگیری از اینگونه ناملایمات علیه کودکان هر روز تعداد بیشتری از کودکان در معرض تضییع حقوق خود قرار می‌گیرند.

به نظر می‌رسد کودک‌آزاری از جنبه‌های مختلفی قابل بررسی می‌باشد اول اینکه اقدام به اعمال بزهکارانه نسبت به کودک حداقل این اثر را نسبت به کودک بوجود می‌آورد که او را از نظر روانی با اختلالاتی روبرو می‌کند که آثار بعدی بجا مانده از بزه وارده بر او در سنین بزرگسالی خود را نمایان می‌سازد. بنابراین یک اثر بطور آنی و متعاقب بزه وارده بر او بروز می‌کند و اثر دیگر که به نظر می‌رسد عمیق‌تر نیز باشد اثری است که در سنین بالاتری در او جلوه پیدا می‌کند. خوشبختانه در سالهای اخیر فعالیت جرم‌شناسان و علاقه‌مندان به حقوق کودک مثمر‌تر واقع شده و زمینه‌ساز نگاه مناسب‌تری (اگرچه کافی نیست) به حفظ حقوق و صیانت از حریم کودک شده است.

تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۸۱ و جرم‌نگاری برخی عناوین که بعضاً به آن اشاره شد و تخصیص ماده‌ای بعنوان مجازات مرتکبین جرم کودک‌آزاری از جمله این حمایت‌ها بشمار می‌رود و امید آن می‌رود که در آینده‌ای نه چندان دور سن مسئولیت کیفری نیز بطور مشخص در قوانین کیفری تعیین و تبیین گردد. تا کنون مطالعات گوناگون در حوزه مطالعاتی کودک و مسائل و مشکلات مختلف به رشته تحریر درآمده است

بی تردید هریک از این آثار در نوع خود کمک شایانی حداقل در توجه به نقش، اهمیت و جایگاه کودک داشته است. اما مجموعه‌ای که بطور همزمان واجد منشاء و اثر روانشناسانه از یک طرف و متضمن مفاهیم حقوقی و صد البته مطالعه جرم‌شناسی باشد از سوی دیگر کمتر به چشم می‌خورد. سرکار خانم آزیتا امیر فخرایی که قریب به ۴ سال بعنوان همکار دانشگاهی اینجانب در بخش مشاوره دانشجویی فعالیت می‌نمایند از عهده تلفیق این دو جایگاه به خوبی برآمده و اثر وی علی‌رغم همه کاستی‌هایی که به هر حال هر اثر نگارشی ممکن است از آن عاری نباشد در نوع خود کم‌نظیر می‌نمایند، خصوصاً اینکه تأکید ایشان در بهره‌گیری از مطالب مفید و مرتبط با یکدیگر نیز در مندرجات این اثر فراوان به چشم می‌خورد. برای ایشان از درگاه حضرت دوست آرزوی سلامتی و توفیق روزافزون دارم.

دکتر علیرضا سایبانی

پیشگفتار مؤلف

در بین تمامی پستانداران، آدمی در بدو تولد ناتوان‌ترین آنهاست و به طولانی‌ترین دوره رشد نیاز دارد. رفتار و ویژگی‌های شخصیتی بزرگسال تحت تأثیر رویدادهایی است که در سال‌های نخستین زندگی برای آنها رخ می‌دهد و این گفته که کودک پدر انسان است منعکس‌کننده پیوستگی بین دوران کودکی و بزرگسالی است.

و با توجه به گزارش یونیسف ۲/۲ میلیارد کودک در کره زمین زندگی می‌کنند و بیش از یک میلیارد نفر آنها در فقر زندگی می‌کنند (اربیلی، ۸۴) و از سوی دیگر کودکان آینده سازان هر جامعه‌اند و تنها در صورت تولد و رشد کودکان سالم می‌توان نوید جامعه‌ای سالم را در آینده داد لذا با توجه به تعداد زیاد، ناتوانی این قشر، تأثیرپذیری زیاد کودکان در آینده هر جامعه و پنهان بودن پدیده کودک آزاری خاصه به صورت خشونت خانگی و تأثیر گسترده و عمیق این پدیده، پرداختن به مسائل و تأکید بر خطر سازهای کودک آزاری و حمایت از کودکان را امری بدیهی و ضروری می‌نماید.

مطالب این کتاب حاصل شش سال تحقیق و جمع‌آوری مهمترین مسائل در خصوص کودک و کودک آزاری و ۴ سال فعالیت اجرایی در مرکز مداخله در بحران‌های اجتماعی استان هرمزگان است و شامل: مسائل اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی، تعریف کودک، تعریف کودک آزاری، تاریخچه کودک آزاری در جهان و ایران، همه‌گیرشناسی (شیوع) کودک آزاری در جهان و ایران، انواع کودک آزاری، تشخیص کودک آزاری، شاخص‌های کودک آزاری، مصاحبه با کودک آزار دیده، گرفتن شرح حال، معاینه فیزیکی کودک آزار دیده زنده، معاینه فیزیکی کودک آزار دیده مرده، یافته‌های آزمایشگاهی، تشخیص افتراقی، علل و عوامل (سبب شناسی) کودک آزاری، تبعات (پیامدها، عوارض) کودک آزاری، دیدگاه‌های روانشناسی و جامعه‌شناسی در خصوص کودک آزاری، حمایت از حقوق کودک در قوانین ایران، تعارض قوانین و مقررات داخلی با پیمان نامه حقوق کودک ۱۹۸۹، تاریخچه کنوانسیون حقوق کودک در جهان و ایران، مواد پیمان نامه حقوق کودک، دیدگاه اسلام نسبت به تنبیه و حقوق کودک، نقد تربیتی و نقد فقهی کنوانسیون حقوق کودک از دیدگاه اسلام، اطفال و مجازات‌های جایگزین از دیدگاه اسلام، پیشگیری، درمان و مداخله در پدیده کودک آزاری، چکیده چند تحقیق در خصوص کودک آزاری، سخن بزرگان در خصوص کودک، گزارش چند مورد کودک آزاری می‌باشد.

پیشاپیش بر خود واجب می‌دانم از تمامی کسانی که در تهیه این کتاب مرا یاری نمودند سپاسگزاری نمایم. قسمت حقوقی این کتاب با نظارت و راهنمایی استاد ادیب و فرزانه جناب آقای دکتر علیرضا سایبانی محقق گردید اگر همکاری، علاقمندی و پیگیری ایشان نبود این مطلوب حاصل نمی‌گردید از همکاری جناب آقای محمد زارعی کربانی قاضی محترم اطفال در هرمزگان که با اینجانب همکاری نمودند و از دوست علاقمند و با ذوقم سرکار خانم دکتر رزا معماری و سرکارخانم یثربی در یونیسف از آقای دکتر فقیه مدیر کل محترم بهزیستی کشور از آقایان دکتر کاهانی و دکتر توفیقی در پزشکی قانونی کشور از دوست پر تلاشم سرکار خانم فریبا قاسمی و از بهزیستی استان هرمزگان، از آقای فرید بلبلی از حوزه علمیه قم، آقایان بخشی و بهرامی از کتابخانه دانشگاه آزاد بندرعباس، آقایان دانش نیا و رضوی از کتابخانه دانشگاه هرمزگان و از خانمها فاطمه محیاپور، حکیمه پور کرمانی، معصومه پایکار، مریم کناری زاده و همکاری و همراهی صمیمانه آقای مهندس رضا محیاپور سپاسگزاری نموده و بر خود

واجب می‌دانم از دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس که انگیزه انجام این فعالیت را در اینجانب ایجاد نمودند
خاصه از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه جناب آقای دکتر محسن دهقانی و اساتید ارجمند جناب آقای دکتر
قاسم عسگری زاده و جناب آقای دکتر حسن بنی اسدی و حمایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد سیرجان و پیگیری
مدیریت محترم پژوهشی آن دانشگاه سرکار خانم فرانک محسن زاده و از دوست عزیز سرکار خانم
فائزه منشدی پور که با مسئولیت پذیری و دقت نظرشان ویراستاری فنی این اثر را به انجام رساندند کمال تشکر و
سپاسگزاری را داشته باشم.

امیدوارم این کتاب بتواند گامی هر چند کوچک در احقاق حقوق کودکان این فرشته‌های معصوم بردارد، چرا
که تربیت صحیح، زمینه ساز جامعه بدون خشونت است.

آزینا امیر فخرایی - تابستان ۱۳۸۸